

ORIGINAL ARTICLE

Systematic Review of the Dimensions and Indicators of People's Participation in the Renovation and Improvement of the Worn-Out Fabric Using Meta-Synthesis Method

Mohammadjavad Samaninezhad¹, Neda khodakaramiangilan², Mohsen Niazi³

1. M.A. of Architectural Engineering, Allameh Feiz Kashani University, Kashan, Iran.

2. Ph.D. Student in Social Sciences, Kashan University, Kashan, Iran.

3. Professor, Department of Social Sciences, Kashan University, Kashan, Iran.

Correspondence

Mohsen Niazi

Email: niazim@kashanu.ac.ir

How to cite

Samaninezhad, M.; Khodakaramiangilan, N.; Niazi, M. (2023). Systematic Review of the Dimensions and Indicators of People's Participation in the Renovation and Improvement of the Worn-Out Fabric Using Meta-Synthesis Method, Physical Social Planning, 8 (29), 41-58.

ABSTRACT

Like living organisms, the regeneration of cities is done through the renewal of worn-out cells and tissues. Sometimes the process of wear and tear is faster than the process of renewal, which causes the accumulation of wear and tear to reach a critical stage and makes it necessary to accelerate the renewal of worn tissues. What is important is the level of people's participation in improving and renovating worn-out structures. The current research is of a qualitative type and the method of conducting it is a systematic literature review using a meta-composite approach to analyze data extracted from selected sources. Finally, in the systematic review process, 28 sources were selected and used for qualitative analysis and coding. For this purpose, reliable documents accessible in search systems such as Google, NOormagz, Magiran Elm-Net and SID were referred to in the time period of 2010 to 2014. Then, by collecting and categorizing the counted codes, 15 dimensions and 67 indicators were extracted. The codes include physical, social, environmental, managerial, psychological, service, infrastructural dimensions, partial participation, how people are involved, the level of learning of executive and functional levels, the motivation that creates it, the quality of people's cooperation, the executive realm and the subject. The results of the research show that the low value of land and housing with frequency (27) and non-standard buildings with frequency (23) are indicators that have played great importance in various researches. On the other hand, informing, endogenous and exogenous motivation, the quality of imposed and forced cooperation, etc. are some of the less important indicators in this field. The most important aspects of the innovation of this research are the multi-level and systematic look at people's participation in the improvement and renovation of the worn-out urban fabric and also the identification of the main elements of this issue.

KEYWORDS

Meta-Synthesis Method, Social Participation, Worn-Out Urban Fabric, Renovation and Improvement.

نشریه علمی

برنامه‌ریزی توسعه کالبدی

«مقاله پژوهشی»

تحلیل نظام‌مند ابعاد و شاخص‌های مشارکت مردمی در نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهری با استفاده از روش فراترکیب

محمدجواد سامانی نژاد^۱، ندا خداکرمیان گیلان^۲، محسن نیازی^{۳*}

چکیده

تجدید حیات شهرها نیز مانند موجودات زنده از طریق نوسازی سلول‌ها و بافت‌هایی است که همواره فرسوده می‌شوند. گاهی روند فرسودگی سریع‌تر از روند نوسازی حرکت می‌کند، که در این صورت انباشت فرسودگی، بحرانی شده و تسریع در نوسازی بافت‌های فرسوده را ضروری می‌سازد. آنچه در این زمینه اهمیت دارد، میزان مشارکت مردم در امر بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده است. این پژوهش از نوع کیفی بوده و روش انجام آن، مرور نظام‌مند ادبیات با استفاده از رویکرد فراترکیب برای تحلیل داده‌های مستخرج از منابع منتخب است. در نهایت، در فرایند مرور نظام‌مند، ۲۸ منبع برای تحلیل کیفی و کدگذاری انتخاب و استفاده شدند. برای این منظور، با مراجعه به اسناد و مدارک معتبر قابل دسترس در سامانه‌های جستجو همچون گوگل، نورمگز، مگیران علم‌نت و اس آی دی در دوره زمانی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ انجام شده است. در نتیجه تجمیع و دسته‌بندی کدهای احصا شده، تعداد ۱۵ بعد و ۶۷ شاخص استخراج شد. کدها شامل ابعاد کالبدی، اجتماعی، زیست محیطی، مدیریتی، روانشناختی، خدماتی، زیرساختی، مشارکت جزئی، چگونگی دخالت مردم، سطح فراگیری سطوح اجرایی و عملکردی، انگیزه ایجادکننده آن، کیفیت همکاری مردم، قلمرو اجرایی و موضوع هستند. نتایج پژوهش نشان می‌دهند پایین بودن ارزش زمین و مسکن با فراوانی (۲۷) و ساختمان‌های غیر استاندارد با فراوانی (۲۳) شاخص‌هایی هستند که اهمیت زیادی را در پژوهش‌های مختلف ایفا کرده‌اند. از سوی دیگر، اطلاع‌رسانی، انگیزه درون‌زا و برون‌زا، کیفیت همکاری تحمیلی و اجباری و ..... از شاخص‌های کم اهمیت در این زمینه هستند. مهم‌ترین جنبه‌های نوآوری این پژوهش نگاه چندسطحی و نظام وار به مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری است و همچنین شناسایی عناصر اصلی این موضوع است.

واژه‌های کلیدی

روش فراترکیب، مشارکت اجتماعی، بافت فرسوده شهری، نوسازی و بهسازی.

۱. کارشناس ارشد مهندسی معماری، دانشگاه علامه فیض کاشانی، کاشان، ایران.
۲. دانشجوی دکتری بررسی مسائل اجتماعی ایران، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.
۳. استاد گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

نویسنده مسئول:

محسن نیازی

رایانامه: niazim@kashanu.ac.ir

استناد به این مقاله:

سامانی نژاد، محمدجواد؛ خداکرمیان گیلان، ندا؛ نیازی، محسن (۱۴۰۲). تحلیل نظام‌مند ابعاد و شاخص‌های مشارکت مردمی در نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهری با استفاده از روش فراترکیب، فصلنامه علمی برنامه‌ریزی توسعه کالبدی، ۸ (۲۹)، ۴۱-۵۸.

مقدمه

است که مدیریت شهری بیش از اراده سیاسی، نیازمند مشارکت مردمی است (Borani et al, 2002). نظریه اسکات دیویدسون (۱۹۹۸) گردونه مشارکت را برای بحث مشارکت شهروندی طراحی کرد. این گردونه، سطوح مختلفی از مشارکت را بدون این که ترجیحی برای هر کدام قائل باشد، تعیین می‌کند. در این مدل، تصمیم‌گیری در تعاملی مستمر بین دولت و شهروندان صورت می‌گیرد. وی به طور کلی، تقسیم‌بندی چهارگانه‌ای برای مشارکت، در نظر دارد که عبارتند از: اطلاع‌رسانی، مشاوره، مشارکت، توانمندی (Rasouli et al, ۲۰۲۱).

موضوع مشارکت عمومی در نوسازی و بهسازی شهری برای اولین بار در اواخر قرن نوزدهم توسط پاتریک گدس^۱ در انگلستان مطرح گردید. اما به دلیل خشکی نظام برنامه‌ریزی آن زمان، چندان مورد توجه قرار نگرفت. در سال ۱۹۶۹ شری ارنشتاین^۲ طبقه‌بندی خود را در سطوح مشارکت معرفی و ارائه کرد. همزمان، آرتور اسکینگتون گزارشی تحت عنوان «مردم و برنامه‌ریزی» برای دولت انگلستان، (Lele, 2022) مشارکت را به عنوان «عمل به اشتراک گذاشتن، تدوین سیاست‌ها و پیشنهادات مردم» مطرح ساخت (سلمانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۶؛ Arian Kia et al, 2022). از سوی دیگر مهم‌ترین اهداف تدوین یافته در حوزه ساماندهی، نوسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری شامل استفاده بیشتر و بهتر از سطح زمین برای اسکان جمعیت و تأمین فضاهای باز در جهت بهبود محیط زیست، رفع نیازهای بافت مذکور و محدوده‌های اطراف به کاربری‌های خدماتی (ایجاد فضاهای کار و تفریح فعالیت)، بهبود ساختار حمل و نقل در بافت مذکور و به تبع آن در شهر و ارتقاء الگوی سکونت و مسکن است (Habibi et al, 2022 ; Jeddi, 2021).

بافت‌های فرسوده^۳ بخش قابل توجهی از شهرهای کشور را تشکیل داده‌اند. این بافت‌ها از یک سو از طیف گسترده مشکلات کالبدی^۴، عملکردی^۵، شرافیکی^۶ و زیست‌محیطی^۷ رنج می‌برند (قدرجانی و قیطرانی، ۱۳۹۱: ۷۹) و از

هم اکنون شهرهای ایران با مسئله‌ای به نام فرسودگی در بافت‌های تاریخی شهری درگیر شده‌اند که این موضوع با بهسازی جدید شهری و مشخصات یک شهر مدرن ناسازگار و ناهماهنگ است. از سوی دیگر، همزمان با تغییرات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و همچنین ظهور فناوری جدید، بافت‌های شهری نیز با تغییر شکل و شالوده مواجهه هستند چرا که شهرها همچون سایر پدیده‌های انسان ساخت، در طول زمان دچار تغییر، تحول، رشد و توسعه می‌شوند (آسمین و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۷). موضوع بافت فرسوده و ناکارآمد شهری، همواره یکی از مسائل و چالش‌های شهرهای امروزی است که اندیشمندان حوزه‌های مختلف علوم و مدیران شهری را به تلاش در جهت بهسازی و نوسازی بافت‌ها کشانده است. این تحولات در شهرها باعث پیدایش بافت‌هایی شده‌اند که از نظر کالبدی، اجتماعی و فرهنگی با هم متفاوت هستند.

در این زمینه بحث مشارکت مردمی موضوعی مهم است، مشارکت شهروندان در بهسازی محیط سکونت خویش نتایج مثبتی را به دنبال دارد که از آن جمله می‌توان به کاهش محدودیت‌ها و مشکلات مدیریت شهری به خصوص شهرداری‌هایی که با کمبود یا فقدان منابع مالی مواجه هستند، اشاره کرد. چرا که جلب مشارکت مردم باعث رفع بخشی از نیاز مدیریت شهری به منابع مالی می‌شود (اسدیان و سیاحی، ۱۳۹۰: ۱۴۹). صرفه‌جویی در هزینه‌ها و کاهش صرف انرژی، بدین معنی که با استفاده از مشارکت شهروندان این امکان فراهم می‌شود که با صرف انرژی، هزینه و امکانات کمتر از سوی نهادهای حکومتی اقدامات بسیاری را در شهر انجام داد. مشارکت شهروندان در بهسازی محیط سکونت خویش باعث افزایش همکاری‌های اجتماعی و نیز افزایش حس تعلق آنان به شهر می‌شود (Pourmahdi, 2022).

در همین راستا، سیاست‌های ناکارآمد در عرصه برنامه‌ریزی و مدیریت شهری در زمینه احیاء و بازسازی بافت‌های فرسوده، نه تنها امکان استفاده‌ی مجدد از آن بافت را به مخاطره می‌اندازد، بلکه به تدریج موجب فرسودگی و ناکارآمدی بیشتر بافت شهر می‌شود (امینی و فرید نژاد، ۱۳۹۰: ۸۰). از طرفی، امروزه به اثبات رسیده است که حضور مردم در تمامی طول پروژه‌ها و طرح‌های شهری، امری انکارناپذیر و مؤثر در پیشبرد اهداف و تحقق‌پذیری آن است. بررسی تجربیات کشورهایی که با استفاده از اهرم مشارکت مردم، به مبارزه با مسائل و مشکلات شهری برخاسته‌اند، حاکی از آن

۱. Patrick Geddes

۲. Sherry Ornstein

۳. Worn tissues

۴. physical problems

۵. operational

۶. traffic

۷. environmental

بافت‌های فرسوده شهری، محلات فرسوده ای در فضای شهری است که مسائل و پیچیدگی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و شیوه خود را دارد. این محلات و بافت‌ها از یک سو دارای ریشه‌های سکونت‌ی ارزشمند با غنای فرهنگی، اجتماعی و معماری است (Tavakoli, 2021). از طرف دیگر به جهت فرسودگی شدید، نبود دسترسی مناسب به خدمات شهری و بهداشتی، وجود مشکلات اجتماعی و امنیتی و آسیب‌پذیری در برابر زلزله، سیل و آتش سوزی و نیز عدم تطابق با زندگی امروز شهری و شهرسازی مدرن دارای مشکلات رو بنایی و زیر ساختی هستند (Rasouli & Eskandar, 2021). نیازی و فرغانی نوش آبادی (۱۴۰۰) در پژوهش خود نشان دادند که تدوین و اجرای طرح‌های نوسازی و بهسازی بدون آگاهی از نظرات مردم و توسط گروه‌های خاص، دستاوردها و نتایج قابل توجهی نصیب مردم و مدیران شهری نکرده است. امروزه در تمامی جوامع، مشارکت مردمی در تمامی فعالیت‌های اجتماعی و تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی شهری، امری مورد پذیرش است. همچنین امیری (۲۰۲۲) بیان می‌کند وضعیت فعلی برای ساکنان محله‌های فرسوده شهر مناسب نیست و اکثر ساکنان فاقد دسترسی، فضای سبز، راه دسترسی به شهر، نبود امکانات مناسب و زیرساخت‌های اولیه مانند آب شرب، امکانات ورزشی، امنیت از مواردی ذکر می‌شود که باعث نارضایتی ساکنان این محله‌ها می‌شود. بنابراین مشارکت شهروندان در اداره امور شهری و در بخش‌های مختلف مدیریت شهری موجب ارتقای کیفیت زندگی شهری می‌شود. با توجه به مطالب ذکر شده این قضیه قابل اثبات است که اقدامات نوسازی و بهسازی به عوامل مختلفی از جمله مشارکت و دخالت شهروندان در طرح‌ها و نظرسنجی از آن‌ها وابسته است. مؤلفه و ابعاد مختلفی بر مشارکت شهروندان^۳ در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری موثر هستند که پیچیدگی آن را بیشتر می‌کند ارتباط بین این مؤلفه و ابعاد، ممکن است مستقیم یا غیر مستقیم باشد (Reihani & Salaripour, 2001) حتی ممکن است ارتباط بین عوامل واضح و روشن نباشد. تجزیه مؤلفه‌ها و ابعاد در این زمینه به چند سطح مختلف به تحلیل رابطه بین آنان کمک می‌کند. بر این اساس، هدف اصلی این تحقیق ارائه الگوی مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری است.

سوی دیگر مهم‌ترین پتانسیل شهرها برای استفاده از زمین جهت اسکان جمعیت، تأمین فضاهای خدماتی و بهبود محیط زیست نیز محسوب می‌شوند (ضرابی و طهرانی، ۱۳۸۸: ۴۲). عدم توجه به این بافت‌ها، شهرها را به توده‌ای میان تهی تبدیل می‌نماید که ناهنجاری‌های اجتماعی و کالبدی^۱ تخریب‌کننده‌ای را برای شهرها به دنبال دارد. شهرهای ایران نیز از این امر مستثنی نیستند و درون خود بافت‌های فرسوده بسیاری دارد که توجه به برنامه‌ریزی برای نوسازی و بهسازی آن‌ها می‌تواند ضمن حل مسائل موجود در داخل آن‌ها، بخش از نیازهای توسعه شهر را نیز برآورده سازد (Shahinifar, 2004). از سوی دیگر، مدیریت شهری با استفاده بهینه از بافت فرسوده شهری در داخل شهر می‌تواند از رشد حاشیه‌ای شهر که تأمین زیرساخت‌های آن مستلزم هزینه زیاد است جلوگیری کند؛ بنابراین ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری و مشارکت شهروندان در آن از ابعاد اقتصادی، توسعه شهری و انسانی واجد اهمیت بسیار است. بیکین^۲ ساماندهی شهر را در ساختار کالبدی شهر با برخورداری از انگارهای روشن از استخوان‌بندی شهری می‌داند. او معتقد است شبکه‌های حمل و نقل هر بخشی قادر است در پیوند با استخوان‌بندی اصلی، در سطح وسیعی گسترش و تداوم یابد (Levine & Aharon, 2022; Andalib, 2022; Naghibi, 2021; Rahmani kiss, 2022) اما تطابق و هماهنگی سیستم حرکت و تأسیسات شهر را با مختصات جغرافیایی به ویژه توپوگرافی و اقلیم منطقه ضروری و این اقدام را ابزاری مناسب برای تأکید و افزایش جلوه بصری و مفهومی جدید به ساختمان‌های عمومی تاریخی شهر می‌داند. کاستلر در دهه ۱۹۷۰ در کتاب "مسأله شهری" شهر را به مثابه بروز تضادها میان طبقات و منافع متعارض می‌داند. وی از این نکته آغاز می‌کند که شهر، کانون مصرف جمعی است (Nouri, 2022). لوکابلترامی معتقد بود شهرها در طول زمان رشد و توسعه می‌یابند و بخش‌های هسته اولیه آن‌ها به عنوان بافت‌های قدیمی مورد بی‌توجهی و بی‌مهری قرار می‌گیرند، لذا باید در روند توسعه فیزیکی شهر جهت ساماندهی و احیاء بافت‌های قدیمی به تاریخ‌نگاری بنا پرداخته شود و متناسب با تاریخ و با استناد به مدارک موجود فرم قسمت‌های از دست رفته موجود را بازسازی کرد (Jang & Gim, 2022)

۱. Social and physical abnormalities

۲. bikini

۳. Citizen participation

کتابخانه‌های دیجیتال و پایگاه‌های داده آنلاین استفاده شود. به این ترتیب در پایگاه‌های نمایه‌سازی استنادی، نورمگز، مگیران، اس‌آی‌دی و جست‌وجو گوگل انجام گرفت. مرور نظام‌مند باید مطابق با استراتژی جست‌وجوی از پیش تعیین‌شده‌ای انجام شود. در این روش استراتژی جست‌وجو و مستندسازی می‌شود تا خوانندگان بتوانند دقت و کامل بودن آن را ارزیابی کنند، استراتژی جست‌وجو باید اجازه ارزیابی کامل بودن جست‌وجو را بدهد. به منظور جست‌وجوی اولیه در پایگاه‌های داده (موارد بالا) از عبارت «مشارکت مردمی در بافت فرسوده شهری»، «مشارکت و بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری» و «مشارکت اجتماعی و نوسازی بافت فرسوده شهری» در همه فیلدها (عنوان، کلیدواژه، چکیده، متن فهرست منابع) استفاده شده است.

همانطور که در پیشینه پژوهش نیز اشاره شد، علاوه بر اینکه مفهوم مشارکت اجتماعی و نوسازی بافت فرسوده شهری خود، موضوع تعدادی از پژوهش‌ها بوده است، در منابع و پژوهش‌های مختلفی با موضوع‌هایی چون عوامل اجتماعی موثر بر بافت فرسوده شهری، اعتماد اجتماعی و بافت فرسوده شهری، مشارکت مردمی و بافت فرسوده شهری، رویکردهای مشارکت و تأثیر آن بر بافت فرسوده شهری به‌صورت یک قسمت یا یک بخش بررسی شده است. بنابراین، در مرحله نخست تلاش شده تا هیچ منبع مرتبطی نادیده گرفته نشود. در خصوص تاریخ انتشار پژوهش‌ها، ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ بررسی شده‌اند. در این مرحله ۸۹ منبع شناسایی شد. فرایند ارزیابی و انتخاب از میان منابع گردآوری شده در چند مرحله صورت گرفت. در مرحله غربالگری نتایج جست‌وجو در هر پایگاه داده در صورت تکراری بودن در مقایسه با منابع جمع‌آوری شده در نتایج جست‌وجو در پایگاه‌های قبلی حذف شدند. همچنین منابعی که به‌دلیل نبود امکان دسترسی به متن کامل آن‌ها، قابل ارزیابی و استفاده در مراحل بعد نبودند، حذف شدند. سپس با بررسی عنوان، چکیده و جست‌وجوی عبارت در متن کامل نتایج جست‌وجو، منابع نامرتب نیز حذف شدند. در نتیجه، منابع شناسایی شده، پس از مرحله غربالگری به ۵۶ منبع کاهش یافت.

در مرحله بررسی واجد شرایط بودن (شامل بودن)، با بررسی متن کامل منابع انتخاب شده در مرحله غربالگری، تعدادی از منابع به‌دلیل تطابق نداشتن با معیارهای پذیرش، حذف شد. برای این کار، می‌بایست معیارهای پذیرش (شمولیت) و استثنا کردن (عدم شمولیت) به‌طور دقیق مشخص

اهداف فرعی تحقیق شامل شناسایی ابعاد، مؤلفه‌های مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری است.

داده‌ها و روش کار

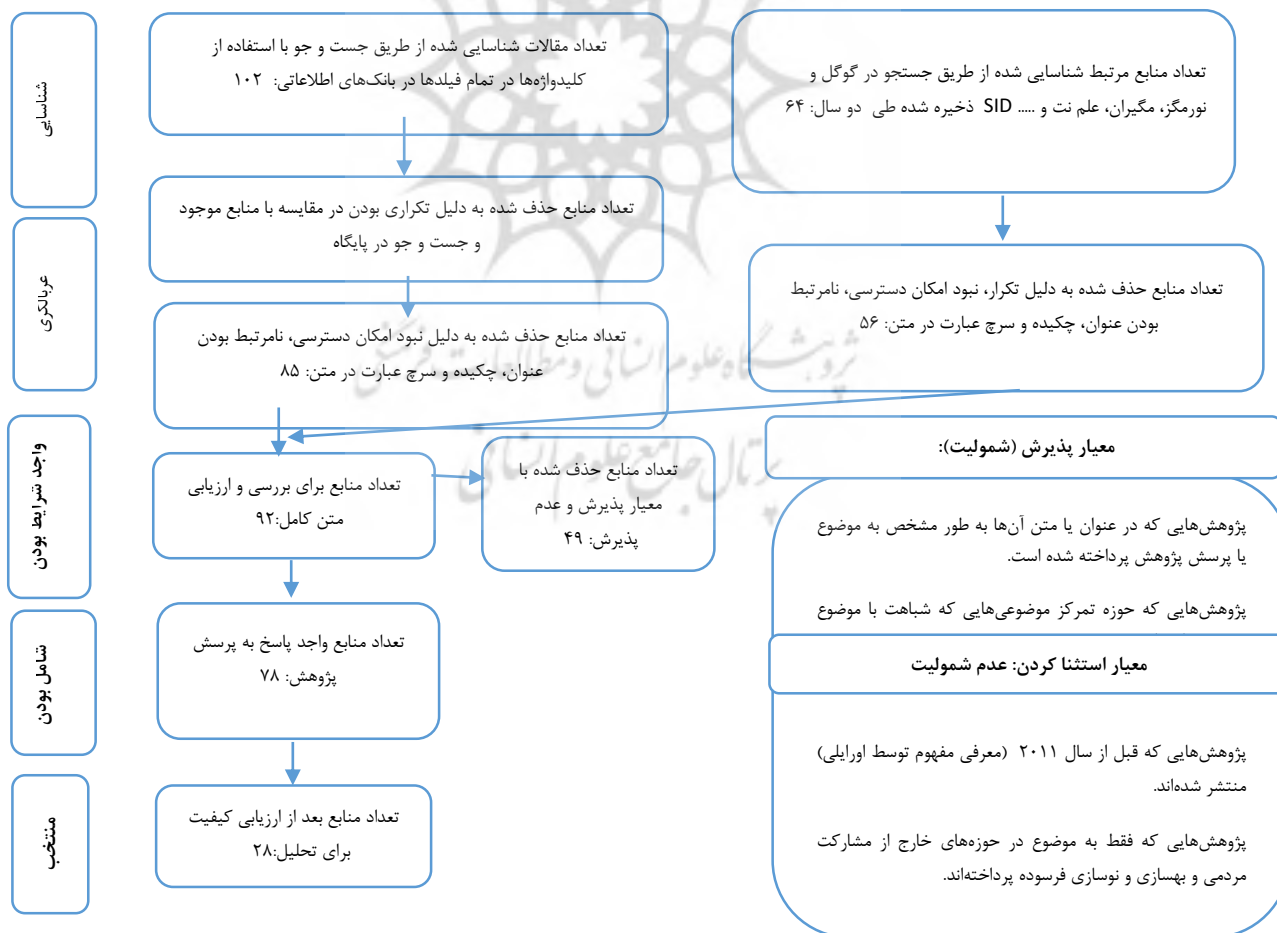
این پژوهش، از نوع پژوهش‌های کاربردی بوده و شیوه انجام آن، مرور نظام‌مند ادبیات با رویکرد فراترکیب است. برای جمع‌آوری اطلاعات، از روش‌های مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی استفاده شده و از طریق مرور نظام‌مند ادبیات، منابع مناسب پالایش و انتخاب شده‌اند. در نهایت، با تحلیل داده‌ها به روش فراترکیب و کدگذاری، چارچوب مفهومی مد نظر تدوین شده است. شایان ذکر است، برخی پژوهش‌ها به‌خصوص مقالات داخلی، فراترکیب را رویکرد اصلی پژوهش قرار داده و بر مبنای روش هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) مرور نظام‌مند ادبیات را به‌عنوان یکی از گام‌های فراترکیب معرفی و اجرا کرده‌اند.

انجام پژوهش‌های مروری به روشی نظام‌مند، به‌طور عمده با هدف ترکیب پژوهش‌های اولیه و ایجاد تصویر بزرگی از دانش موجود در موضوعی خاص و همچنین یافتن تفاوت‌ها و تنوع‌ها در نتایج پژوهش‌های مختلف و پیدا کردن دلایل این تفاوت‌ها استفاده می‌شود. مسئله بسیار مهم در مرور نظام‌مند، جامعیت و حصول اطمینان از پوشش دادن مناسب منابع است. در راستای تحلیل و جمع‌بندی نتایج پژوهش‌ها، برای ترکیب داده‌ها می‌توان از فراترکیب استفاده کرد. مرور نظام‌مند با تعریف یک دستورالعمل آغاز می‌شود. با توجه به قلمرو موضوعی مشارکت مردمی و نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهری و اینکه فقط مرور نظام‌مند ادبیات مدنظر است، در این پژوهش، از فرایندی استفاده می‌شود که کیتچنهام ارائه کرده است. دستورالعمل انجام مرور نظام‌مند در این مقاله عبارت است از: ۱. طراحی پرسش‌های پژوهش بر اساس اهداف و مسائل، ۲. شناسایی منابع اطلاعاتی، ۳. فرایند ارزیابی و انتخاب منابع (پژوهش‌ها)، ۴. ارزیابی کیفیت منابع (پژوهش‌ها)، ۵. استخراج داده‌ها ۶. تحلیل یافته‌ها بر اساس پرسش‌های پژوهش.

در مرحله شناسایی، به‌منظور تحقق جامعیت جست‌وجو با موضوع مشارکت مردمی و نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهری تلاش شده تا محدوده جست‌وجوی منابع (پایگاه‌های اطلاعاتی)، گسترده‌تر در نظر گرفته شود، به‌طوری که از اکثر

هرچه بیشتر برای استفاده در ارزیابی منابع و همچنین ارائه تحلیل‌های مربوط به پژوهش‌های پیشین ثبت شدند. در مرحله آخر مرور نظام‌مند، به شاخص‌های ارزیابی کیفیت توجه شد که عبارت‌اند از: ۱. اعتبار پایگاه داده (نمایه شدن در پایگاه‌های معتبر)، ۲. اعتبار مجله منتشرکننده، تعداد ارجاع‌ها در خصوص مقالات، ۳. اعتبار نویسنده و انتشارات در خصوص کتاب (مشهور بودن در حوزه تخصصی)، ۴. اعتبار مؤسسه یا سازمان بین‌المللی در رابطه با گزارش‌های رسمی و بین‌المللی، ۵. تصریح یا تخصیص موضوع مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی بافت شهری و نه فقط پرداختن به موضوع در بخشی از آن. اطلاعات مورد نیاز برای ارزیابی کیفیت در جداول استخراج داده‌ها (اکسل) برای هر یک از منابع درج و ثبت شده و در سه سطح خوب، متوسط و ضعیف نمره‌دهی شدند. گفتنی است که در این مرحله، علاوه بر پژوهش‌های حائز نمره در سطح خوب، منابعی که به‌طور مشخص و صریح در عنوان، از عبارت مشارکت اجتماعی و بافت فرسوده شهری برخوردار بودند نیز به‌منظور استفاده از حداکثر منابع موجود و لزوم تحقق جامعیت، بررسی و تجزیه و تحلیل شدند.

شوند. هدف از شناسایی معیارها، تشخیص منطقی برای انتخاب منابع پژوهش از میان انبوه منابع موجود است، به‌نحوی که طی فرایند اجرای مرور نظام‌مند انتخاب منابع مطلوب منجر به دستیابی به پاسخ‌های روشن برای پرسش‌های پژوهش شود. در مرحله ارزیابی واجد شرایط بودن پس از اعمال معیارهای پذیرش و عدم پذیرش، (شکل ۴) تعداد منابع به ۳۳ منبع کاهش یافت. همه منابع بررسی شده از مرحله غربالگری به بعد، به صورت دستی مدیریت، سامان‌دهی ذخیره‌سازی و دسته‌بندی شدند تا در همه مراحل پژوهش، دسترسی به فهرست، مطالعه و ارجاع آن‌ها راحت‌تر باشد. این منابع به‌طور همزمان، با هدف طراحی فرم‌هایی برای ثبت دقیق اطلاعات مستخرج از پژوهش‌ها و ارزیابی منابع به صورت جدول در آمدند. در این جدول‌ها، اطلاعاتی همچون: عنوان پژوهش، نویسنده، سال انتشار، نام منبع انتشار، تعداد ارجاعات به پژوهش، کیفیت منبع انتشار، روش‌شناسی پژوهش، سؤال‌ها و اهداف، یافته‌های اصلی، ارتباط با سؤال‌های پژوهش حاضر، دلایل شمول یا عدم شمول و غیره تا حد امکان و با جزئیات

شکل ۱. جریان اطلاعات در فرآیند مرور سیستماتیک الهام گرفته از: موهر و همکاران (۲۰۰۹)

جدول ۰۱. چارچوب ارزیابی ابعاد و شاخص‌های مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری

ردیف	موضوع	مؤلفه اصلی	ابعاد	شاخص	فراوانی ابعاد	فراوانی شاخص	کد برخی منابع				
۱	مشارکت شهروندان و بهسازی و نوسازی بافت شهری	بهسازی و نوسازی بافت شهری	کالبدی	نفوذ ناپذیری	۱۳	۷	زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵)؛ معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)؛ علوی و همکاران (۱۳۹۳)				
				نسبت توده و فضا		۳	کرمانی و همکاران (۱۴۰۰)؛ حق پناه و دیگران (۱۴۰۰)				
				کف‌سازی و مصالح نامناسب معابر		۲	حق پناه و دیگران (۱۴۰۰)				
				فقدان فضای عمومی		۶	حق پناه و دیگران (۱۴۰۰)				
				فضاهای رها شده		۴	زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵)				
				بافت فشرده		۱۲	حق پناه و دیگران (۱۴۰۰)؛ عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۷)؛ علوی و همکاران (۱۳۹۳)				
				قدمت بالای ساختمان		۱۸	علوی و همکاران (۱۳۹۳)؛ زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵)				
				ناپایداری		۵	موسوی و همکاران (۱۳۹۷)				
				۲		مشارکت شهروندان و بهسازی و نوسازی بافت شهری	اقتصادی	پایین بودن ارزش اقتصادی زمین و مسکن	۱۰	۲۷	زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵)؛ عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۷)؛ علوی و همکاران (۱۳۹۳)؛ عباسپور و همکاران (۱۴۰۰)
								کم درآمدی خانواده		۱۱	زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵)؛ طحانی و همکاران (۱۳۹۶)؛ معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)
نرخ بیکاری	۹	زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵)؛ طحانی و همکاران (۱۳۹۶)؛ معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)									
عدم انگیزه در سرمایه‌گذاری	۵	وارثی و همکاران (۱۴۰۰)؛ عابدی و همکاران (۱۴۰۰)؛ معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)									
۳	مشارکت شهروندان و بهسازی و نوسازی بافت شهری	اجتماعی	احترام به شهروندان		۱۰			۲		زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵)؛ طحانی و همکاران (۱۳۹۶)؛ معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	
			توجه به حضور مردم	۳		عابدی و همکاران (۱۴۰۰)					
			پایداری اجتماعی	۱۹		علوی و همکاران (۱۳۹۳)؛ آیینی و					

همکاران (۱۳۸۸)			محلّه						
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۱۵		افزایش رضایت ساکنین						
علوی و همکاران (۱۳۹۳): معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۱۰		حفظ خاطره جمعی و هویت محلّه ای						
عباسپور و همکاران (۱۴۰۰): موسوی و همکاران (۱۳۹۷): معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۹		مشارکت فعال ساکنین						
زنگنه و همکاران (۱۴۰۰): قاسمی (۱۳۹۴): طحانی و همکاران (۱۳۹۶) وارثی و همکاران (۱۴۰۰)	۱۲	۹	کاربری‌های مزاحم	زیست‌محیطی	۴				
طحانی و همکاران (۱۳۹۶): وارثی و همکاران (۱۴۰۰): عابدی و همکاران (۱۴۰۰)	۱۹		کمبود فضای سبز						
وارثی و همکاران (۱۴۰۰): علوی و همکاران (۱۳۹۳)	۱۲		شرایط غیربهداشتی						
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۲۳		ساختمان غیر استاندارد						
طحانی و همکاران (۱۳۹۶): معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۶		آلودگی و فقدان بهداشت عمومی						
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۱		آلودگی هوا و آب‌های سطحی						
طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۱۲		ضعف و نقش در ارائه خدمات شهری				مدیریتی	۵	
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۲۴		ضعف و نقش در اجرای پروژه عمرانی						
وارثی و همکاران (۱۴۰۰)	۱۲	نداشتن مدیر و نیروی متخصص							
علوی و همکاران (۱۳۹۳)	۲۱	عدم اعتماد مردم به مدیران							
اعتمادی نابینی و قدیری (۱۴۰۰)	۱۵	تغییر قوانین							
آیینی (۱۳۸۶)	۴		انگیزه برای ترک محیط	روان‌شناختی	۶				

معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۷	۵	انگیزه برای ماندن در بافت			
قاسمی (۱۳۹۴)	۱۰		تعامل چهره به چهره			
علوی و همکاران (۱۳۹۳)؛ معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۲	۴	فرهنگی	خدماتی	۷	
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)؛ طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۴		ورزشی			
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)؛ طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۲		تفریحی			
زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵)؛ کرمانی و همکاران (۱۴۰۰)؛ موسوی و همکاران (۱۳۹۷)	۵		آموزشی			
طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۳		بهداشتی			
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۷		حمل و نقل			
طحانی و همکاران (۱۳۹۶)؛ معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۲		تجاری			
علوی و همکاران (۱۳۹۳)؛ کرمانی و همکاران (۱۴۰۰)؛ معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۵		مذهبی			
آیینی و همکاران (۱۳۸۸)؛ علوی و همکاران (۱۳۹۳)؛ موسوی و همکاران (۱۳۹۱)	۱۳	۷	فقدان تجهیزات شهر و یا فرسودگی زیرساخت‌ها از جمله گاز، آب، برق و ...	زیر ساختی	۸	
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)؛ علوی و همکاران (۱۳۹۳)؛ عباسپور و همکاران (۱۴۰۰)	۳		وجود نارسایی یا ناکارآمدی در سیستم فاضلاب سطحی			
طحانی و همکاران (۱۳۹۶)؛ عباسپور و همکاران (۱۴۰۰)	۱	۸	تسکین بخشیدن	مشارکت جزئی	۹	
علوی و همکاران (۱۳۹۳)	۱		مشاوره			
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)؛ طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۱		اطلاع رسانی			
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)؛ طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۳	۱۳	مستقیم	چگونگی دخالت مردم	۱۰	
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)؛ اسدیان	۳		غیر مستقیم			

و سیاحی (۱۳۹۰)						
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰): طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۱	۵	محلّی	سطوح فراگیری	۱۱	
زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵): طحانی و همکاران (۱۳۹۶): معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۱		منطقه ای			
طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۱		ملّی			
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰): طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۴	۱۴	بهره‌مندی خدمات	سطوح اجرایی و عملکردی	۱۲	
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰): زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵): موحد و همکاران (۱۳۹۲)	۱۰		ارزیابی خدمات			
آیینی و همکاران (۱۳۸۸): زنگنه و همکاران (۱۴۰۰)	۱۴		ارائه پیشنهاد			
امینی و فرید نژاد (۱۳۹۰): شیخ الاسلامی و همکاران (۱۳۹۲): معینی فر و همکاران (۱۴۰۰)	۲۵		تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی			
علوی و همکاران (۱۳۹۳)	۱۵		اجرا			
طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۱۰		نظارت			
کرمائی و همکاران (۱۴۰۰)	۱	۴	درون‌زا	انگیزه ایجاد کننده آن	۱۳	
عابدی و همکاران (۱۴۰۰)	۱		برون‌زا			
طحانی و همکاران (۱۳۹۶): اسدیان و سیاحی (۱۳۹۰)	۱	۹	طبیعی	کیفیت همکاری مردم	۱۴	
طحانی و همکاران (۱۳۹۶): اسدیان و سیاحی (۱۳۹۰)	۴		خودانگیزه			
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰): زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵): آیینی و همکاران (۱۳۸۸)	۲		داوطلبانه			
طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۲		برانگیزه			
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰): طحانی و همکاران (۱۳۹۶)	۱		تحمیلی			
معینی فر و همکاران (۱۴۰۰): زینل زاده و همکاران (۱۳۹۵): علوی و همکاران (۱۳۹۳)	۱		اجباری			
زنگنه و همکاران (۱۴۰۰)	۴	۱۶	سیاسی	قلمرو اجرایی و موضوع	۱۵	
عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۷)	۷		اقتصادی			
قاسمی (۱۳۹۴)	۳		اجتماعی			

جدول ۳. شاخص روایی محتوایی مربوط به هر سؤال

سؤال	میانگین	وضوح	سادگی	ارتباط
۱	۰/۹۷	۰/۹۵	۰/۹۴	۰/۹۸
۲	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸	۰/۹
۳	۰/۹۴	۰/۸۷	۰/۹۴	۰/۹۸
۴	۰/۸۴	۰/۸۳	۰/۹۳	۰/۷۳
۵	۰/۸۶	۰/۶۸	۰/۷۷	۰/۷۸
۶	۰/۸۴	۰/۹۳	۰/۸۴	۰/۷۳
۷	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸	۰/۹
۸	۰/۷۶	۰/۶۹	۰/۷۷	۰/۷۷
۹	۰/۹۳	۰/۹۹	۰/۸	۰/۹۹
۱۰	۰/۹۴	۰/۸۷	۰/۹۴	۰/۹۸
۱۱	۰/۹۴	۰/۸۶	۰/۹۳	۰/۹۷
۱۲	۰/۷۶	۰/۶	۰/۶۵	۰/۸۴
۱۳	۰/۹۷	۰/۹۵	۰/۹۴	۰/۹۸
۱۴	۰/۸۷	۰/۸۷	۰/۸	۰/۹
۱۵	۰/۷۶	۰/۶۹	۰/۷۷	۰/۷۷

شرح و تفسیر نتایج

نتایج بررسی پژوهش‌های منتخب در بررسی ابعاد و شاخص‌های مشارکت مردمی در نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهری نشان می‌دهد که ۱۵ بعد مورد بررسی قرار گرفته است. (جدول ۱).

بعد کالبدی شامل ۸ شاخص نفوذناپذیری، نسبت توده و فضا، کف سازی و مصالح سازی نامناسب معابر، فقدان فضای عمومی، فضای رهاشده، بافت فشرده، قدمت بالای ساختمان، ناپایداری است. بعد اجتماعی نیز دربردارنده ۶ شاخص احترام به شهروندان، توجه به حضور مردم، پایداری اجتماعی محله، افزایش رضایت ساکنین، حفظ خاطره جمعی و هویت محله‌ای، مشارکت فعال ساکنین است. همچنین، در بعد زیست محیطی ۶ شاخص مورد بررسی قرار گرفت که کاربری‌های مزاحم، کمبود فضای سبز، شرایط غیر بهداشتی، ساختمان غیراستاندارد، آلودگی و فقدان بهداشت عمومی، آلودگی هوا و آب‌های سطحی هستند. در بعد مدیریتی باید گفت ۵ شاخص در این زمینه شناسایی شدند که شامل ضعف و نقش در ارائه خدمات شهری، ضعف و نقش در اجرای پروژه عمرانی، نداشتن مدیر و نیروی متخصص، عدم اعتماد مردم به مدیران، تغییر قوانین هستند. همچنین انگیزه برای ترک محیط، انگیزه برای ماندن در بافت، تعامل چهره به چهره از شاخص‌های روانشناختی محسوب می‌شوند. همچنین، ۸ شاخص در زمینه

در این پژوهش از ضریب کاپا برای آزمون پایایی و کیفیت پژوهش استفاده شد. بدین صورت نتایج حاصل از رمزگذاری، استخراج مفاهیم و موضوعات برای ۳ نفر از خبرگان، ارسال و پس از جمع‌آوری نظرات کاپای کوهن بر مبنای توافق یا نداشتن توافق در استخراج مفاهیم به شرح ذیل محاسبه شده است. مقدار ضریب کاپا برابر با ۰/۸۰۷٪ محاسبه شد که با توجه به وضعیت شاخص کاپا توافق عالی در نظر گرفته شد.

جهت بررسی روایی محتوایی سادگی و وضوح و مربوط بودن سوالات مورد بررسی قرار گرفت و نمرات نسبت روایی محتوایی و شاخص روایی محتوایی محاسبه شد. مقدار قابل قبول CVR برای هر یک از ابعاد و سوالات براساس تعداد متخصصینی که نسبت روایی محتوا را تعیین می‌کنند، متفاوت بود. براساس اطلاعات جدول لاوشه حداقل مقدار قابل قبول ۰/۷۵ برای هشت نفر است. نتایج مطالعه در اختیار ۸ نفر از متخصصین قرار گرفت که در جدول ذیل به صورت خلاصه آمده است. در رابطه با نسبت روایی محتوایی با توجه به اینکه CVR محاسبه شده برای هر سوال بیشتر از مقدار حداکثر (۰/۷۵) بود برای همه ابعاد قابل قبول است. در رابطه با شاخص روایی محتوایی نیز داده‌های جمع‌آوری شده در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. نسبت روایی محتوایی سوالات

شماره سوالات (ابعاد) با این نسبت	CVR به دست آمده
۱	۰/۷۷
۲	۰/۸۶
۳	۰/۹۱
۴	۰/۹۲
۵	۰/۷۷
۶	۰/۸۴
۷	۰/۸۵
۸	۰/۹۰
۹	۰/۷۶
۱۰	۰/۹۰
۱۱	۰/۹۱
۱۲	۰/۹۲
۱۳	۰/۷۸
۱۴	۰/۸۵
۱۵	۰/۷۹

بحث و نتیجه‌گیری

روش و چگونگی مداخله و مشارکت با بافت‌ها و فضاهای شهری کهن و تاریخی بسته به زمان‌ها و مکان‌های مختلف متفاوت است. در سال‌های پیش از دوران صنعتی شدن کشورها روند آرام تغییر شکل و نوسازی شهرهای تاریخی پیشین را معیارهای ثابت فرهنگی تعیین می‌گردند، که در طی زمان شکل می‌گرفتند و ابزار فنی محدود آن روزگاران تأثیری اندکی بر آن‌ها داشت. فرارسیدن عصر صنعتی در اوایل سده نوزدهم، وضعی کاملاً نو پدید آورد، پیشرفت‌های فنی ابزار لازم را در اختیار نیروی دگرگون‌ساز انسان قرار داد تا در عرصه معماری جدید شهر نیز خود را نشان دهد. از این دوران بافت و فضای کهن شهرها گاه به عنوان عامل ارزشی و گاه به عنوان عاملی ضد ارزشی و مانع خود را رخ می‌نماید.

بررسی ابعاد و شاخص استخراج شده از کدگذاری منابع منتخب در مرور نظام‌مند در کشور ایران نشان می‌دهند که همگی این ویژگی‌ها از یک جنس نیستند و به نظر می‌رسد بتوان به دسته‌بندی معناداری از این مفاهیم به‌عنوان مقوله‌ها دست یافت. ابعاد شناسایی‌شده را می‌توان به کالبدی، اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، مدیریتی، روان‌شناختی، خدماتی و زیرساختی دسته‌بندی کرد. گام اول در بهسازی این مناطق بهبود شرایط فیزیکی - کالبدی منطقه و گام بعدی از بین بردن خطرات زیست‌محیطی و ایجاد مراکز بهداشتی و آموزشی در سطح منطقه است.

هر کدام از ابعاد شامل یک سری شاخص‌ها هستند. بعد کالبدی شامل شاخص‌های همچون نفوذناپذیری، نسبت توده و فضا، کف‌سازی و مصالح نامناسب معابر، فقدان فضای عمومی (خارج از کارایی مطلوب) است، که در زمره بافت‌های ناکارآمد داده می‌شود. علاوه بر این، بافت فشرده، قدمت بالای ساختمان، فضاهای رها شده، باعث کاهش ارزش کمی و کیفی فضای کالبدی بافت فرسوده می‌شود (نظم فر و عطار، ۱۳۹۳: ۵۶). تولید و توزیع انواع آلاینده‌های زیست‌محیطی چه به صورت بالفعل و یا بالقوه باعث کاهش ارزش کمی و کیفی بافت شده و توقف نوسازی را برای آن به ارمغان می‌آورد. انتشار زباله، فاضلاب و مشکلات ناشی از دفع آب‌های سطحی و نیز معضلات ناشی از انواع آلودگی‌ها در هوا و همچنین بروز انواع آلودگی‌های صوتی در فضا، بهداشت، سلامتی و آسایش ساکنان یک پهنه را مورد تهدید قرار می‌دهند. بروز پدیده‌های فوق، بافت شهری را دچار حالت فرسودگی می‌کند (معمدی مهر و همکاران، ۱۳۹۲). از

خدمات مانند: فرهنگی، ورزشی، تفریحی، آموزشی، بهداشتی، حمل و نقل، تجاری، مذهبی نقش مهمی را در بهسازی و نوسازی بافت شهری دارند. طبق بررسی پژوهش‌های پیشین شاخص‌های بعد زیرساختی در بردارنده فقدان تجهیزات شهر و یا فرسودگی زیرساخت‌ها از جمله گاز، آب، برق و ... وجود نارسایی یا ناکارآمدی در سیستم فاضلاب سطحی هستند.

مشارکت جزئی نیز شامل ۳ شاخص تسکین بخشیدن، مشاوره، اطلاع‌رسانی است. از دیگر ابعاد مشارکت مردمی چگونگی دخالت مردم به صورت مستقیم و غیر مستقیم بوده است. اما در زمینه سطح فراگیری باید گفت این بعد شاخص‌هایی چون: محلی، منطقه‌ای و ملی را نشان می‌دهد که خود شامل سه بعد می‌شود. از سوی دیگر سطوح اجرایی و عملکردی نیز در بردارنده ۵ شاخص بهره‌مندی خدمات، ارزیابی خدمات، ارائه پیشنهاد، تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت است. علاوه بر این، ابعاد انگیزه ایجادکننده آن، کیفیت همکاری مردم، قلمرو اجرایی و موضوع خود شامل انگیزه درون‌زا، برون‌زا، همکاری طبیعی، خودانگیخته، داوطلبانه، برانگیخته، تحمیلی، اجباری و سیاسی، اقتصادی، اجتماعی است.

شکل ۲. مدل نهایی مشارکت مردمی و بهسازی و نوسازی بافت شهری

یعنی مردم به‌طور مستقیم در فرایند تهیه طرح حضور دارند و علاوه بر تأثیرگذاری بر فرایند می‌توانند آن را کنترل کنند. همچنین همکاری شهروندان و سهام شدن آنان در قدرت در طرح‌ها باعث مشارکت آنان می‌شود. در بافت فرسوده مشارکت حاشیه‌نشینان مساله اساسی و مهم در موفقیت و سرعت اجرای برنامه بهسازی است و افرادی که در مناطق فرسوده زندگی می‌کنند، بهتر از افراد خارجی و بیگانه می‌توانند دخالت کنند. نیت اصلی از مشارکت جزئی تأمین منافع مردم تا جایی است که با منافع دولت و کارفرمایان تضاد پیدا نکند. مردم حق اظهارنظر و مخالفت دارند، اما نمی‌توانند بر اجرای نظراتشان نظارت داشته باشند و اعمال خواسته‌های خود را پیگیری نمایند. مشارکت ابزاری برای بهبود کیفیت طرح‌ها قلمداد می‌شود. جریان اطلاعات، عمدتاً از پایین به بالا بوده و از مشارکت مردم در تأمین اعتبار مالی طرح‌ها استفاده می‌شود. همچنین نتایج پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهند مشارکت نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهری را می‌توان بر حسب سطوح فراگیری (محلی، منطقه‌ای، ملی) و برحسب کیفیت همکاری مردم (طبیعی، خود انگیخته، داوطلبانه، برانگیخته، تحمیلی یا اجباری) تقسیم کرد. در مشارکت خودانگیخته مردم خود مبتکر پروژه‌ها بوده، جهت منابع و کمک‌های فنی با نهادهای دیگر تماس می‌گیرند اما مردم، کنترل منابع پروژه را همچنان در دست خود حفظ می‌نمایند. در صورت حمایت دولت و نهادهای غیردولتی چنین پروژه‌هایی می‌توانند به اجرای کامل برسند (نیازی و نوش آبادی، ۱۴۰۰).

برحسب سطوح اجرایی و محتوای عملکردی (بهره-مندی خدمات، ارزیابی خدمات، ارائه پیشنهاد، تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت) می‌توان چنین نتیجه گرفت که مشارکت از مهم‌ترین معیارهای موفقیت در برنامه‌ریزی محسوب می‌شود و بدون در نظر گرفتن اهمیت آن نمی‌توان امید چندانی به اثربخشی فعالیت برنامه داشت. چرا که عدم توجه به مشارکت یعنی اعمال رویکرد بالا به پایین، تمرکزگرایی و در نتیجه عدم امکان استفاده از ایده‌ها و نیروهای بهره‌وران مختلف برای تحقق برنامه‌ها به این ترتیب سیاست‌های اتخاذ شده توسط گروهی محدود به تمام جامعه القا می‌شوند که نتیجه‌ای جز واگرایی هر چه بیشتر خواست‌های جامعه، مسئولان و سیاست‌گذاران در پی نخواهد داشت.

برحسب موضوع و قلمرو اجرایی (سیاسی، اقتصادی،

سوی دیگر، کمبود و یا نارسایی تأسیسات و زیرساخت‌های شهری نظیر راه ارتباطی مناسب، کانال دفع فاضلاب و آب‌های سطحی، آب، برق، گاز، تلفن و ... سبب ایجاد معضل و در عین حال فرسودگی بافت شهری می‌شوند. علاوه بر این، عبور عناصر نامطلوب از میان بافت شهری برای ارائه خدماتی به کل مناطق شهری و یا نقاط پیرامونی آن سبب فرسودگی و یا ناکارآمدی بافت شهری می‌شوند (کرمانی و حسینی، ۱۴۰۰). همچنین موجب کاهش سرانه‌های زیستی و افزایش آسیب‌ها و محرومیت‌ها شده است. براین اساس، فرسودگی زودرس این مناطق را به دنبال داشته است (Levine & Aharon, 2022).

از مهم‌ترین شاخص‌های اجتماعی یک بافت فرسوده شهری عبارت است از احترام به شهروندان، توجه به حضور مردم، پایداری اجتماعی محله، حفظ خاطره جمعی و هویت محله‌ای، مشارکت فعال ساکنین است (Daviran, 2022). نشانه‌های اقتصادی یک بافت فرسوده شهری، عبارت است از پایین بودن ارزش اقتصادی زمین و مسکن، (قدرجانی و قیطرانی، ۱۳۹۱: ۷۹)، نرخ بیکاری (شاهینی فر و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۶۲)، عدم انگیزه در سرمایه‌گذاری (سرداریان، ۱۳۹۲: ۲۲) است که تحقیقات پیشین نشان دادند، مهم‌ترین شاخص اقتصادی ارزش اقتصادی زمین و مسکن است (سلمانی مقدم و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۴۶). مشارکت به معنی درگیر شدن بسیار نزدیک مردم در فراگردهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مؤثر بر زندگی آنان است. میزان مشارکت افراد در جامعه مردم‌سالار بر اساس خواست خود آنان و با معیار شایسته‌سالاری تعیین می‌شود. تعداد محدودی از پژوهش‌ها نشان می‌دهند که مشارکت در زمینه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مورد بررسی قرار گرفته است. اما مروری بر پژوهش‌ها نشان می‌دهند که تعداد زیادی از پژوهش‌ها در زمینه انگیزه‌های ایجاد شده، چگونگی دخالت مردم، سطوح فراگیری، کیفیت همکاری مردم، سطوح اجرایی و محتوای عملکردی و موضوع هستند. مشارکت برحسب انگیزه‌های ایجاد آن به دو شاخص درون‌زا، برون‌زا تقسیم می‌شوند. ایجاد انگیزه مؤثر بین ساکنان، شهروندان، مالکان، سازندگان نیز مهم است.

از دیگر ابعاد و شاخص‌های مهم در این پژوهش، چگونگی دخالت مردم (مستقیم، غیرمستقیم) است. مشارکت

منابع

- اجتماعی) حائز اهمیت است. نقش شهرداری و دولت را مهم-ترین نقش در زمینه سیاسی دانست. در این شیوه دولت، به طور کامل از مشارکت اجتماعی حمایت می‌کند و از طریق ایجاد ساز و کارها و ساختارهایی برای ورود مؤثر اجتماعات محلی در تمامی زمینه‌ها تلاش می‌کند. نیت اصلی در این نوع تأمین مشارکت منافع مردم تاجایی که با منافع دولت و کارفرمایان تضاد پیدا نکند. مردم حق اظهار نظر و مخالفت دارند، اما نمی‌توانند بر اجرای نظرشان نظارت داشته باشند و اعمال خواسته‌های خود را پیگیری نمایند. مشارکت ابزاری برای بهبود کیفیت طرح‌ها قلمداد می‌شود. جریان اطلاعات عمدتاً از پایین با بالا بوده و از مشارکت مردم در تأمین اعتبار مالی طرح استفاده می‌شود. مشارکت یک درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را بر می‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند.
- بر مبنای این تعریف توانمندسازی و نظارت بر امور مربوط به خود، از اهمیتی فزاینده برخوردار است. گروه و شرکت فعالانه و داوطلبانه در آن به طور ارادی به فعالیت اجتماعی منجر می‌شود. مشخص بودن آمال و اهداف مشارکت کننده از رهگذر آگاهی وی نسبت به عواقب کنش خویش منجر به مشارکت فعالانه، داوطلبانه و ارادی مشارکت کننده می‌شود. در پژوهش‌های پیشین نشان داده شده است که «مشارکت کنشی است که از رهگذر آن شهروندان یک جامعه، شرایط تحقق انتظارات خود را مهیا می‌سازند. بر این مبنای تعهدی فعالانه، آزادانه و مسئولانه است که به عنوان یکی از سازوکارهای اعمال قدرت در درون جامعه بر می‌خیزد.
- سخن آخر، بافت‌های فرسوده شهر، جزئی از ثروت شهرها به شمار می‌آیند که جهت بازگرداندن حیات دوباره نیاز به توجه بیشتری دارند. با توجه به چند بعدی بودن مسائل و مشکلات بافت فرسوده شهری، مشارکت و مداخله جامع و کامل در این بافت‌ها مداخله‌ای است که کلیه ابعاد کالبدی، اقتصادی، اجتماعی و ... را در بر گیرد. برنامه ریزی کالبدی بدون توجه به ساختار اجتماعی و اقتصادی نمی‌تواند با موفقیت چندانی همراه باشد. بنابراین هرگاه تطابق مدل احیای بافت فرسوده شهری زمینه لازم را برای توسعه اقتصادی و اجتماعی فراهم نماید، روند کار تسریع و نتیجه آن رضایت بخش تر خواهد بود. زیرا افراد ساکن در محلات در احداث شبکه‌های زیربنایی، تأسیسات زیرساختی، ارائه خدمات و امکانات مورد نیاز تشریک مساعی خواهد داشت.
- آیینی، محمد (۱۳۸۶). *موضوعات اقتصادی مالی و مدیریتی در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری*. تهران، انتشارات مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن.
- آیینی، محمد و لردستانی، زهرا السادات (۱۳۸۸). *هرم بازآفرینی و مشارکت مردم، برنامه‌های توسعه درون‌زای شهری*. نشریه هویت شهر، ۳(۵)، ۵۸-۴۷.
- آسمین، حسین، مهرجردی، اباذر و حاجی‌زاده، فاضل (۱۳۹۶). تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی در ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری، مطالعه موردی: منطقه ۳ شهر زاهدان. *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۸(۳۲)، ۱۳۷-۹۷.
- اسدیان، فریده و سیاحی، زهرا (۱۳۹۰). نقش الگوی مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی بافت‌های شهری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی مطالعه موردی: محله عامری اهواز. *فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط*، ۱۲(۴)، ۱۳۹-۱۶۳.
- اعتمادی‌نابینی، امید و قدیری، محمود (۱۴۰۰). تبیین اثرات مشارکت شهروندان بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: شهر نائین). *سومین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری*.
- امینی، الهه و فریدنژاد، عاطفه (۱۳۹۰). بررسی تاثیر اعتماد اجتماعی بر بهسازی بافت فرسوده شهری، نمونه موردی، محله خوب بخت تهران. *فصلنامه پژوهش اجتماعی*، ۴(۱۰)، ۹۶-۷۷.
- حق‌پناه، مریم، کریمی، باقر و نژاددورزی، جمال‌الدین (۱۴۰۰). تأثیرات عوامل کالبدی و اجتماعی بر بهسازی مشارکتی بافت‌های فرسوده، مورد مطالعاتی: محله نادر کاظمی شهر شیراز. *معماری و شهرسازی آرمان شهر*، ۳۷(۱۴)، ۲۵۱-۲۳۹.
- دویران، اسماعیل، توکلی‌نیا، جمیله، غلامی، سعید و دانش‌دوست، مهرداد (۱۳۹۲). *سنجش تطبیقی ظرفیت مشارکت‌پذیری ساکنان در بافت‌های جدید و قدیم شهری با استفاده از مدل AHP*. نمونه موردی: محله حسینیه «قدیم» و کوی قائم «بافت جدید» شهر زنجان. *جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری*، ۱۸(۴۸)، ۱۲۳-۱۴۸.
- سرداریان، سوده (۱۳۹۲). *مشارکت مردمی کلید تحقق پذیری طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده، نمونه*

- مطالعاتی: محله جولان شهر همدان. پژوهش شهری هفت حصار، ۶(۲)، ۱۷-۲۸.
- سلمانی مقدم، محمد، علوی، فاطمه و گنابادی، حامد (۱۳۹۴). بررسی و تحلیل مشارکت‌پذیری مردمی در نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهری. فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم انداز زاگرس، ۸(۲۸)، ۱۲۹-۱۴۶.
- سجادی، ژیلا، موسوی پور، سید و اسکندرپور، مجید (۱۳۹۰). بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری با تاکید بر مشارکت مردمی، مطالعه موردی: محله دولاب تهران. فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، ۱۴(۴)، ۱۶۴-۱۴۳.
- شیخ الاسلامی، علیرضا، ملکی، آفرین، باوفا، سمیه و جهانی، احمد (۱۳۹۲). نقش مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی بافت‌های شهری، نمونه: محله ستارخان در شهر خرم‌آباد. فصل نامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری چشم انداز زاگرس، ۶(۱۹)، ۱۴۲-۱۲۱.
- شاهینی فر، مصطفی، پاهیکده، اقبال و خالدیان، ژیلا (۱۳۹۶). سنجش میزان مشارکت‌های مردمی در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری، نمونه موردی: بافت قدیم شهر کرمانشاه. فصلنامه آمایش محیط، ۴۸(۱۳)، ۱۷۳-۱۵۳.
- زینل زاده، ستاره و جاهد قدمی، محمد (۱۳۹۵). تبیین و اویت سنجی ابعاد تاثیرگذار جهت تحقق نوسازی مشارکتی در بافت فرسوده شهری، نمونه موردی: محله شهید خوب بخت تهران. پژوهشکده هنر، معماری و شهرسازی نظر، ۱۳(۴۲)، ۶۱-۷۶.
- زالی، نادر، دارابی، حسن، و میرزایی، عسگر (۱۳۹۲). بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده محله پیرسرای کلانشهری رشت رویکرد مشارکت مردمی. مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۴(۱۲)، ۷۹-۹۴.
- زنگنه، یعقوب، گنابادی، حامد و نوری، حفیظ (۱۴۰۰). ارزیابی عوامل موثر بر مشارکت ساکنان بافت‌های فرسوده شهری در نوسازی و بهسازی این بافت‌ها (نمونه موردی: شهر تایباد). پنجمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری.
- قدر جانی، راضیه و قیصرانی، نیما (۱۳۹۱). بررسی روش‌های ارتقا مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی مسکن فرسوده، مطالعه موردی: محله جولان در شهر همدان. فصلنامه هفت حصار، ۲(۱)، ۷۵-۸۳.
- قاسمی، ایرج، قاسمی‌سیانی، محمد و حیدری، حسین (۱۳۹۴). عوامل موثر بر مشارکت شهروندان در نوسازی و بهسازی بافت فرسوده. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۵(۵۹)، ۲۸۸-۲۵۵.
- طحانی، اسدالله، پهلوان، مهدی، رحیمی، محمد و طحانی، حجت الله (۱۳۹۶). برنامه‌ریزی توسعه راهبردی بافت فرسوده شهری با تاکید بر مشارکت مردمی (نمونه موردی: بافت فرسوده شهری شهرضا). فصلنامه مرمت و معماری ایران، ۱۱۷(۹)، ۶۲-۵۴.
- ضرابی، لمیرا و فرید، طهرانی (۱۳۸۸). رویکرد مشارکت جویانه در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری. فصلنامه آرمان شهر، ۲، ۴۶-۳۹.
- وارثی، حمیدرضا و محمدی، جمال (۱۴۰۰). بررسی نقش شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی منطقه ۶ شهر اصفهان). مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۷(۲۵)، ۸۲-۶۰.
- عابدی، مهدی، کریم‌زاده، علی و سرورزاده، کوروش (۱۴۰۰). بازنگری سیاست‌ها و اقدامات مدیریت شهری در بهسازی بافت‌های فرسوده با رویکرد ارتقاء مشارکت ساکنین محله؛ مطالعه موردی منطقه ۳ شهرداری شیراز. سیزدهمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست.
- عبدالله‌زاده، علیرضا، استخر، علی، استخر، فاطمه و استخر، سعید (۱۳۹۷). مشارکت مردمی در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری. دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری و شهرسازی.
- علوی، علی، عبداللهی، محمدمهدی و جانبازی، مجید (۱۳۹۳). ارزیابی میزان تمایل به مشارکت ساکنان در امر بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری (مورد مطالعه: بافت فرسوده شهر آمل)، همایش ملی بافت‌های فرسوده تاریخی شهری، چالش‌ها و راهکارها.
- عباسپور، فاطمه و مهدوی، افسون (۱۴۰۰). رویکرد مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده، سومین کنفرانس سالانه پژوهش‌های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری.
- علی‌پورکوهی، پانته‌آ، رضانی، مریم و میرغلامی، مرتضی (۱۴۰۰). بررسی عوامل موثر بر مشارکت ساکنان در نوسازی و بهسازی بافت فرسوده شهری، مورد پژوهشی: محله عودلاجان تهران. نشریه هنر مدیریت سبز، ۹۰-۷۵.
- کرمانی، مهدیه و حسینی، ابراهیمی‌زاده (۱۴۰۰). بهسازی و

- بخش مرکزی شهر اهواز. *فصلنامه جغرافیا*، دوره جدید، ۳۶(۱۱)، ۹۸-۸۰.
- مریدسادات، پگاه، محمدیان، سجاد (۱۳۹۷). مشارکت در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری، مطالعه موردی: محله خیرآباد شهر بیرجند. *فصلنامه آمایش محیط*، ۴۲(۱۱)، ۱۳۹-۱۶۴.
- موسوی، میرنجف، حیدری، حسن و باقری، علی (۱۳۹۱). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده، مطالعه موردی شهر دشت. *مطالعه پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۴(۱۵)، ۱۰۵-۱۲۲.
- معمدلی مهر، اکبر، حسن پور، رضا و رضایی، رقیه (۱۳۹۲). بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری با تاکید بر مشارکت مردمی، مطالعه موردی: محله قیلر قروه. *چشم انداز جغرافیایی در مطالعات انسانی*، ۲۶(۹)، ۲۹-۴۴.
- نظم‌فر، حسین و عطار، محمدمین (۱۳۹۳). نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت ساکنان در نوسازی بافت فرسوده شهری، موردشناسی: بافت فرسوده شهر اردبیل. *جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای*، ۱۲(۴)، ۵۱-۶۶.
- مشارکت در بافت‌های حاشیه نشین در راستای دستیابی به توسعه پایدار شهری، سومین کنفرانس پژوهش‌های نوین در عمران، معماری و شهرسازی.
- موسوی، حمید، بخشنده، نصرت و الیاس‌زاده، نورالدین (۱۳۹۷). تحلیل رویکرد مشارکت جویانه در ساماندهی بافت‌های فرسوده منطقه ۱۲ شهر تهران. *فصلنامه مدیریت شهری*، ۵۱(۱۷)، ۳۰۷-۲۹۷.
- معینی‌فر، مریم و سریزدی، حمیدرضا (۱۴۰۰). بررسی میزان مشارکت مردمی در بهسازی بافت فرسوده محله مقدم شمالی تهران با استفاده از مدل فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP). *همایش ملی معماری و شهرسازی انسانی*.
- معینی‌فر، مریم و یزدی، حمیدرضا (۱۴۰۰). بررسی میزان مشارکت مردمی در بهسازی بافت فرسوده محله مقدم شمالی تهران با استفاده از مدل فرآیند تحلیل سلسله مراتبی. *همایش ملی معماری و شهرسازی انسان‌گرا*.
- موحد، علی، فیروزی، محمدعلی، زارعی، رضا و ظفری، مسعود (۱۳۹۲). نقش سازمان‌های مردم نهاد برای مشارکت در بازسازی بافت‌های فرسوده نمونه موردی: بافت فرسوده
- Arian, M., Khorasani, N., & Khakpoor, B. (2022). Analysis of Strategic Components and Citizen Participation in Order to Achieve the Islamic-Iranian Model of Progress. *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 3(1), ۸۸-۱۰۷.
- Araghieh, E., Soltani, A., & Sanaie, A. (2021). Investigating Energy Consumption Optimization Policies in Iranian Buildings (with emphasis on topic 19). *International Journal of Political Science*, 11(2), 69-80.
- Andalib, A. (2022). Explaining the Process of Physical Balance Monitoring in the Model of Balanced Renovation of Worn-Out Urban Textures Using the Dynamic System Method (A Case Study of the Central Worn-Out Texture of Zanjan).
- Borani, M., Abdollahzadeh Taraf, A., & Faramarzi Asli, M. (2022). Assessing the factors affecting sustainable urban regeneration in the dilapidated fabric of Urmia (case study of the central fabric of the city). *Sustainability, Development & Environment*, 3(2), 25-۴۶.
- Dragutinovic, A., Pottgiesser, U., & Quist, W. (2022). Self-Management of Housing and Urban Commons: New Belgrade and Reflections on Commons Today. *Urban Planning*, 7(1), 267-279.
- Daviran, S. (2022). Meta-analysis of published scientific and research articles on worn-out urban fabric in Iran, Case study ((Articles published from 1392 to 1397). *Geographical Engineering of Territory*.
- Habibi, K., Arefi, M., Doostvandi, M., & Ashouri, K. (2022). Reproduction of urban informality in Iran: Its key factors, tools and challenges. *Journal*

- of *Urban Management*.
- Levine, D., & Aharon, M. (2022). There's no place like real estate: the "Self-gentrification" of homeowners in disadvantaged neighborhoods facing urban regeneration. *Journal of Housing and the Built Environment*, 1-20.
- Lele, M. D. (2022). Smart Cities—A Panacea for the Ills of Urbanization: An Indian Perspective. *Breakthroughs in Smart City Implementation*, 215.
- Jang, S. G., & Gim, T. H. T. (2022). Considerations for Encouraging Citizen Participation by Information-Disadvantaged Groups in Smart Cities. *Sustainable Cities and Society*, 76, ۱۰۳۴۳۷.
- Jeddi Farzaneh, A. J. (2021). Explanation of physical-social resilience of historical worn-out fabric with emphasis on sustainable urban form. *Journal of Urban Management and Energy Sustainability*, 3(1).
- Pourmahdi Amiri, M. (2022). Investigating the feasibility of recreating the worn-out urban fabric in order to improve the quality of life from the perspective of citizen participation. *Geography and Human Relationships*, 4(4), 457-474.
- Rasoli, M., Ahdinejad, M., & Heidari, M. T. (2021). Regeneration Explanation of Urban Old Textures with the Integrated Method of FEMA and SMART (Case Study: Zanjan City). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, ۱۱(۴۰), ۱۰۹-۱۳۰.
- Rahmani Asl, M., Afzali Naniz, M., Heydari, A., & Mohammadi, K. (2021). Assessing the position of social capital components in the feasibility of Ineffectual urban texture (Case study: Akhtarabad informal settlement of Karaj City). *Journal of Urban Social Geography*, 8(2), 133-154.
- Rasouli, S. H., & Eskandar, R. (2021). Spatial analysis of factors affecting the restoration of dilapidated structures in Ghaemshahr (with the approach of evaluating government support policies). *Journal of Urban Environmental Policy*, 1(4).
- Reihani, Z. S., & Salaripour, A. (2001). The Role of Graph Theory in Street Network Analysis and Modelling: From Theory to Application, Case Study: the Worn-Out Texture of Rasht City1
- Nouri, A., Khadem, S., Mutule, A., Papadimitriou, C., Stanev, R., Cabiati, M., & Carroll, P. (2022). Identification of Gaps and Barriers in Regulations, Standards, and Network Codes to Energy Citizen Participation in the Energy Transition. *Energies*, 15(3), ۸۵۶.
- Naghbi, F., Saket Hasanlouei, M., & Azhari, A. (2022). Spatial-Physical Analysis of the Level of Vulnerability of Urban Worn Out Texture using VIKOR and ANP Case Study: central texture of Urmia city. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 16(4).
- Kanellopoulou, E., Ntounis, N., & Cerar, A. (2021). The Value of Autonomous Rog: Culture, citizenship, participation.
- Kiss, B., Sekulova, F., Hörschelmann, K., Salk, C. F., Takahashi, W., & Wamsler, C. (2022). Citizen participation in the governance of nature-based solutions. *Environmental Policy and Governance*.
- Shahinifar, M. (2004). Rehabilitation and Renovation Projects in Improving the Quality of Urban Life (Case Study: Central worn texture Urban Areas in Kermanshah City).
- Przebylłowicz, E., Cunha, M. A., Geertman, S., Leleux, C., Michels, A., Tomor, Z., & Meijer, A. (2022). Citizen participation in the smart city: findings from an international

- comparative study. *Local government studies*, 48(1), 23-47.
- Tavakoli, H., & Marzbali, M. H. (2021). Urban public policy and the formation of dilapidated abandoned buildings in historic cities: causes, impacts and recommendations. *Sustainability*, ۱۳(۱۱), ۶۱۷۸.

